

MISIR ÇARŞISI

Ertan ÜNAL

Geçen yazımızda tarihi Kapalıçarşığı bütün özellikleriyle incelemiştik. Bu defa yine İstanbul'un tarihi çarşılarından Mısır çarşısının özellikleri üzerinde duracağız.

Eminönü'nde bulunan ve Kapalıçarşıya oranla kıyaslanamayacak kadar küçük olan Mısır Çarşısı Valide Turhan Sultan tarafından 1660 yılında Yenicamiye vakıf olarak inşa ettirilmiştir. Bazı tarihlerde, aynı yerde daha önce de Cenevizliler tarafından yaptırılmış, içinde çeşitli eşyanın satıldığı üstü kapalı, küçük bir çarşı bulunduğu kaydedilir.

Turhan Sultan'n Yenicami vakfiyesinde çarşının ilk hali şu şekilde anlatılmaktadır :

« Cami-i şerif civarında Balıkpazarı kapısına yakın bir yerde bir börekçi fırını ve dibekhane, bunun karşısında dört dükkân ve yine cami'in yanındaki arsada dükkânlar tesis edildi.»

Vakfiye'de ayrıca bu dükkânların işletilmesi için türlü şartlar konulmuştur. Bunlardan birisi şöyledir:

«Taraftı miriden, tahmis emini olanlar, fırında yanan odunları dahi, miri mal ile tutuşturup canibi miriden alınan yevmi üç akçeden başka dibeklere ve fırınlara taarruz etmiyeler.»

Bu vakfiyeden de anlaşıldığı gibi çarşının ilk dükkânları arasında dibekhane ve fırınlar da bulunmaktaydı. Ancak çoğunluğu baharatçı ve çeşitli şeyler satan dükkânlar teşkil ediyordu. Esasen çarşıya « Mısır Çarşısı» adının verilmesinin sebebi de buradaki dükkânlarda özellikle Mısır'dan gelen ve o çağlarda türlü şekillerdeki birleşimleri çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılan karabiber, zencefil, tarçın, baharat, Hindistan cevizi, Mastika gibi çeşitli maddelerin bulunmasıydı. İşte bu sebeptendir ki, çarşıdaki dükkânlar 19 ncu asrın sonlarına kadar birer eczane vazifesini görmüş, İstanbulluların en ufağından, en büyüğüne kadar çeşitli dert ve hastalıklarını tedaviye çalışmıştı. Hattâ o kadar ki bu asrın sonlarına doğru yeni yeni açılan eczane sahipleri çarşığı kapatarak faaliyetine mani olmak istemişler, ancak Tıbbiye Başkâtibi Mehmet Muh-tar Efendi'nin teşebbüsü ile bu hareket önlenmişti.

ÇARŞI DEĞİL, ECZANE

Çarşı içindeki ahşap tezyinatlı, kerevetli dükkânlarda, içinde ne olduğunu ancak sahibinin bilebileceği türlü türlü irili ufaklı kavanozlar, türlü nebatlar, kurutulmuş çiçekler, şaplar, tohumlar, ağaç kabukları ve kökleri, tavanlardan sarkan iplerde enva-i çeşit ismi belirsiz maddeler yeralırdı. Her dükkâ-

nın sahibi o çağda bir eczacı kadar bilgiliydi. Herhangi bir derdi olana terkiğini ancak kendisinin bildiği ilâçları hazırlar, kullanılış şeklini izah ederdi. Kullanılan ilâçlar arasında «Yılan gömleği» ya da «kaplumbağa kabuğu» gibi hayvanlardan elde edilen maddeler de bulunurdu. İstanbul'lu derdine çareyi burada, bu dükkânlarda arar, ayrıca evinin baharat ihtiyacını da yine buradan temin ederdi.

KUVVET MACUNLARI

Bunun yanısıra Mısır Çarşısında padişahlar için de özel şekilde kuvvet macunları yapılırdı. Yüzlerce cariyeye arasında yaşayan Padişahlar bu macunlar sayesinde zindeliklerini muhafaza ederlerdi. Özellikle Birinci Abdülhamit ve ondan sonraki bazı padişahlar bunlardan zaman zaman kullanmışlardır. Kimyager Naşid Baylav bu macunlardan bir kaçının terkiplerini ve kullanılış şekillerini şöyle izah eder:

Baş, göğüs, yürek ve bel ağrılarına, hazımsızlığa karşı kullanılan bir macun:

«35 dirhem sineameki, beşer dirhem üzerlik ve çörek tohumu, 4 dirhem kabuksuz badem, 5 dirhem razıyane, 30 dirhem zencefil, karanfil, günlük ve mastika ile karıştırılıp iyice dövülecek, sonra elekten geçirecek, çiğ bal ile karıştırılıp yapılacak macun sabah ve akşam altışar dirhem kullanılacak.»

Bu macunu Sultan I. Abdülhamit'in kullandığı Ruzname-i Hümayun'da Mustafa Efendi tarafından açıklanmaktadır.

Yine göz, diş ve bel ağrılarına, sarılığa, ağız kokusuna iyi gelen ve sakalı geç ağartan bir başka tertip şöyledir :

«Beşer dirhem zencefil, Tarçın, Habbü sevda, Cevzi Hindi, Kimyon, anason, Beyaz soğan tohumu, Mastika, Günlük, Turp tohumu, üzerlik tohumu iyice dövülüp elekten geçirildikten sonra üç misli bal ile karıştırılacak ve günde sabah akşam olmak üzere iki kere ikişer dirhem kullanılacaktır.»

MİMARİ YAPI :

Çarşının L biçimi bir plânı vardır. Dört esas, ikisi de yardımcı olmak üzere altı kapısı bulunmaktadır. Ortadaki koridorun üstü kemerli ve tonozludur. Kapıların üçünün önünde revak vardır. İki kolun başlangıcındaki revaklar üzerine kubbeli odalar inşa olunmuştur. Bu odalara çarşı içinden merdivenlerle çıkılır. Kapılardan biri Eminönü'ne, biri Yenicami arkasındaki geniş parka, biri de Tahtakale'ye açılır. Bu kapılardan ikisinin üstünde iç tarafta yer alan kitabe 1074 tarihini taşır.

Çarşıda 86 sı tam, dördü yarım olmak üzere 90 dükkân bulunmaktadır. Şark kolunda iki sıra üzerinde, 24 erden 48 diğerine 19 ardan 38 dükkân yer almakta, kalan dört dükkân ise kapı yanlarında bulunmaktadır. 20 nci yüzyıl başlarında çarşının dış duvarları dibine inşa edilen ve insana duvara yamanmış hissini veren dükkânlar görünüşü çirkinleştirdiği için yıktırılmıştır. Ancak yıllarca devam eden ihmal ve kayıtsızlık çarşıya büyük zarar verdiğinden esaslı onarım yapılması zarureti hasıl olmuş ve Çarşı 1955 yılında büyük çapta onarılmıştır.

Çarşı kurulduğu devirdeki özelliklerini zamanla kaybetmiş, adıyla tamamen zıt bir yer haline almıştır. Dükkânlarla birlikte satılan eşya da değişmiş, baharat ve kimyevi maddelerin yerlerini giyim, yiyecek ve çeşitli eşya almıştır. Halen çarşıda pek az baharatçı dükkânı bulunmaktadır.

